

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛІЦІЇ

УДК 351.745.7:343.9:343.431

Дубина Владислав Іванович –
заступник директора Департаменту
боротьби зі злочинами, пов'язаними
з торгівлею людьми, МВС України

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Розкрито особливості взаємодії оперативних підрозділів із міжнародними та громадськими організаціями щодо протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми.

Ключові слова: торгівля людьми; протидія злочинам; міжнародні організації; громадські організації.

Раскрыты особенности взаимодействия оперативных подразделений с международными и общественными организациями в противодействии преступлениям, связанным с торговлей людьми.

Ключевые слова: торговля людьми; противодействие преступлениям; международные организации; общественные организации.

In this article author showing features of interaction of operational units with international and civil organizations against crimes related with human trafficking.

The effectiveness of combating against human trafficking in all its form can be achieved only by joining with civil society. Through a lot of reasons a significant role in this area plays international governmental and not-governmental organizations.

So, creating a necessity in develop features of interaction operational units with international and civil organizations against crimes related with human trafficking and and suggest some ways to improve its.

Cooperating of operational units with international and civil organization in matters of human trafficking is a activity of different not subordinate with each other organizations, which included exchange of information and organizing of joint actions, so communication is organized during the joint activity about it.

Process of cooperation of operational units and international or civil organizations is a very difficult, different and permanent.

It covers itself almost all spheres of activity of operational units, international ad civil organizations, however rarely interaction have enough attention.

Keywords: human trafficking; combating crime; international organizations; community organizations.

Ефективність боротьби з торгівлею людьми в усіх її формах може бути досягнута лише за умови приєднання до цієї боротьби громадянського суспільства. Через ряд причин, неабияку роль у цій сфері відіграють міжнародні урядові та неурядові організації.

По-перше, їх ресурси та спрямованість дають їм можливість набагато ефективніше, ніж державні органи, здійснювати профілактику злочинності у зазначеній сфері за допомогою проведення різноманітних заходів: виготовлення інформаційно-довідкових матеріалів, проведення конференцій, семінарів, нарад, створення відеоматеріалів, рекламних роликів із даної тематики, запровадження гарячих телефонних ліній, консультаційних центрів тощо.

По-друге, вони забезпечують надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Це, насамперед, реінтеграція та реабілітація постраждалих від торгівлі людьми, матеріальна, медична та психологічна допомога, надання притулку, ресоціалізація, організація професійного навчання, сприяння у працевлаштуванні тощо [1, с. 91].

Отже, виникає необхідність розробки особливостей взаємодії оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями у протидії торгівлі людьми, і запропонувати деякі шляхи їх вдосконалення. Свою позицію щодо протидії злочинам, пов'язаних із торгівлею людьми, висловило чимало науковців, серед яких М.І.Андрієнко, М.О.Васильєва, А.М.Орлеан, Є.Ф.Стрекалов, В.М.Підгородинський, Є.Д. Скулиш, О.В.Святун, Я.Г.Лизогуб,

В.В.Матвійчук, О.М.Ємець, М.О.Шилін, Д.Й.Никифорчук, С.С.Яценко та ін.

Проте на сьогодні публікації у фахових виданнях щодо проблем та шляхів вдосконалення взаємодії оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями у протидії торгівлі людьми, висвітлено недостатньо, що потребує подальшого аналізу.

Метою підготовки даної статті є розробка особливостей взаємодії оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями у протидії торгівлі людьми.

Як свідчить аналіз дослідження, термін «взаємодія» відсутній у законі, однак він широко використовується як у теорії так і на практиці, оскільки вдало відбиває характер колективних зусиль різних правоохоронних органів при вирішенні поставлених перед ними завдань, зокрема боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми. Тому, розкриваючи дане поняття необхідно враховувати його особливе значення. У широкому змісті «взаємодія» виступає як філософська категорія, що відбиває процеси впливу об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого. При цьому взаємодія виступає як об'єктивна й універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування й структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Таке визначення взаємодії є всеосяжним і застосовується для відображення будь-яких процесів і форм прояву свідомості.

Тому для більше ясного розуміння терміна «взаємодія оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями у протидії злочинам пов'язаних із торгівлею людьми», звернемося до більше вузького й найбільше часто вживаному, у даному відношенні, значенню, що по своїй сутності співвідноситься з поняттям «координація» (від латинського «*co-*» спільно, «*ordinatio*» – упорядкування – взаємозв'язок, узгодження), тобто взаємозалежна, погоджена діяльність, різних його суб'єктів, у цьому випадку – оперативних підрозділів з іншими правоохоронними органами та міжнародними організаціями. Такий взаємозв'язок або взаємні дії можливі при наявності деяких умов: а) у взаємодії повинні брати участь як мінімум два суб'єкти. Це означає, що кожний з учасників повинен ясно усвідомлювати, що він є суб'єктом взаємодії й

виконує покладені функції разом з іншим суб'єктом. Із цього положення випливає наступна умова: б) спільність цілей і завдань для всіх учасників взаємодії [2, с. 23].

Отже, розкриваючи питання взаємодії оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями у протидії злочинам пов'язаних із торгівлею людьми ми більш предметно зупинимось на діяльності міжнародних та громадських організацій у протидії торгівлі людьми.

Аналіз практики свідчить що, майже усі організації, що здійснюють превентивну роботу, звертають особливу увагу на групи ризику, до яких відносяться жінки та молоді дівчата, що намагаються отримати роботу за кордоном. Для виконання даної задачі організації мають на меті застеретги громадянок України про небезпеку такого працевлаштування. З цією метою проводиться роз'яснювальна (інформаційна) робота із залученням усіх уповноважених на те суб'єктів протидії злочинам пов'язаних з торгівлею людьми.

Особлива увага приділяється медичній та психологічній допомозі постраждалим. Для цього створюються консультаційні центри та притулки, де жертви, що пережили насильство, можуть отримати першу медичну допомогу та направлення на лікування.

Аналіз практики свідчить що, не менш важливою є психологічна підтримка постраждалих від торгівлі людьми, адже від того, як жертва сприйме суспільство у перші дні після повернення, часто залежить його майбутня доля. У багатьох випадках неприйняття родиною та відчуження оточуючих змушують постраждалих йти на пошуки нових ризикованих можливостей упорядкування свого життя, і вони знов потрапляють у тенета торгівців людьми. Тому необхідно для цього залучати досвідчених психологів які зможуть зняти з постраждалих почуття провини за те, що трапилось, подолати сором та страх переслідування.

Те що стосується неурядових організацій які протидіють злочинам пов'язаним з торгівлею людьми, то в силу характеру їх діяльності їм притаманні свобода виразу думок, гнучкість дій та свобода вибору напрямків роботи, що дає їм можливість вирішувати завдання які не можуть вирішитись на рівні уряду. З цією метою вони використовують існуючі міжнародні документи та механізми їх застосування.

Важлива роль у співробітництві щодо протидії торгівлі людьми належить спеціальним міжнародним інституціям (ООН, ОБСЄ, Всесвітня мережа за виживання, Міжнародна організація з міграції, Міжнародна організація праці, Коаліція проти незаконного вивозу жінок, Всесвітній альянс проти незаконного вивозу жінок тощо).

Виходячи зі своїх цілей, міжнародні організації виконують стратегічне завдання щодо залучення громадськості, представників органів державної влади, науково-дослідних та навчальних закладів, громадських об'єднань рухів, ділових та фінансових кіл, засобів масової інформації та інші сили для створення системи протидії торгівлі людьми. Ефективними є кроки таких організацій і на напрямку сприяння міжнародному співробітництву правоохоронних органів у боротьбі з міжнародним трафіком, що знаходить свій прояв у забезпеченні участі працівників органів внутрішніх справ України у навчальних тренінгах, семінарах за участю іноземних колег та експертів, проведення ними робочих зустрічей, обміну інформацією, започаткування проектів співпраці, організаційне забезпечення підготовки клопотань про надання міжнародної правової допомоги та ін.

У багатьох розвинутих країнах неурядові організації працюють за підтримки національних урядів чи органів самоврядування. Держави вбачають у неурядових організаціях силу, здатну вирішувати гострі соціальні проблеми більш ефективно, ніж державні структури. Нажаль, державний устрій, економічне становище та інші характеристики пострадянських призвели до відсутності на їх територіях такої практики. Проте, незважаючи на таке становище, позитивні тенденції все ж таки є. Так, 22 червня 2011 року в місті Києві було створено Всеукраїнську коаліцію громадських організацій щодо протидії торгівлі людьми, куди увійшли вісімнадцять громадських організацій діяльність, яких спрямована на протидію цьому виду кримінальних правопорушень та надання необхідної допомоги постраждалим від торгівлі людьми.

Отже, головними особливостями міжнародних неурядових організацій є:

- дотримання принципів захисту прав людини;
- пріоритетність інтересів жінок;

незалежність від державних установ, правоохоронних органів та інших відомств у справах захисту потерпілих від торгівлі людьми;

анонімність і конфіденційність у роботі з потерпілими [3, с. 56].

Як свідчить аналіз практики оперативні підрозділи найбільш часто взаємодіють з наступними міжнародними та громадськими організаціями у протидії торгівлі людьми:

а) Міжнародна організація з міграції в Україні (МОМ) та Всеукраїнською коаліцією громадських організацій в протидії торгівлі людьми [4];

б) з офісом Координатора проектів ОБСЄ (Організації з безпеки та співробітництва в Європі) в Україні [5];

в) із Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» [6].

Аналіз дослідження свідчить що, програми протидії торгівлі людьми Міжнародної організації з міграції в Україні почалися в 1998 році.

До профілактичної діяльності МОМ у сфері попередження торгівлі людьми відноситься:

проведення загальнонаціональних інформаційних кампаній;

створення відеоматеріалів профілактичного характеру;

підтримка національної безкоштовної гарячої лінії з питань протидії торгівлі людьми та регіональних гарячих ліній, що включає фінансування, та регулярне навчання працівників і добровільних працівників гарячих ліній;

проведення семінарів і тренінгів для журналістів з метою збільшення обізнаності з питання торгівлі людьми, а також тренінгів на тему захисту прав постраждалих під час висвітлення судових справ;

проведення тренінгів для збільшення обізнаності лідерів релігійних громад;

створення підручників для вчителів для обговорення цієї проблеми в середніх школах;

підтримка партнерських неурядових організацій з протидії торгівлі людьми з метою підвищення поінформованості громадян України про феномен сучасної работоргівлі;

організація діяльності консультаційних центрів.

Спираючись на системний підхід, вони складаються з трьох інтегрованих та послідовних компонентів, які покликані допомогти органам влади і громадському суспільству в їхніх зусиллях, направлених на протидію торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, в цьому регіоні та поза його межами:

попередження (шляхом поширення інформації для підвищення рівня обізнаності громадськості);

сприяння органам виконавчої (особливо правоохоронним органам), законодавчої та судової влади у кримінальному переслідуванні торгівців людьми;

захист і реінтеграція (включає надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми, які повертаються на батьківщину, як безпосередньо, так і через мережу неурядових організацій – партнерів).

Зокрема, за сприяння МОМ в Україні у п'яти обласних центрах створено центри реабілітації для постраждалих від торгівлі людьми (м. Київ, м. Львів, м. Одеса, м. Тернопіль, м. Харків).

У вказаних центрах ідентифіковані постраждалі можуть отримати необхідну допомогу. Це, насамперед, реінтеграція та реабілітація жертв, матеріальна, медична та психологічна допомога, надання притулку, ресоціалізація, організація професійного навчання, сприяння у працевлаштуванні тощо.

Як правило, такі організації мають можливість надати органам досудового слідства матеріали, які підтверджують факт перебування постраждалої від торгівлі людьми в реабілітаційному центрі, характер завданих протиправними діями травм, що можна використовувати як доказову базу вчинення кримінального правопорушення.

З метою протидії торгівлі людьми, за ініціативи МОМ провідні оператори мобільного зв'язку в Україні запровадили безкоштовний короткий мобільний номер «527», що спрямовує всі дзвінки до безкоштовної національної інформаційної служби Організації. Професійні оператори гарячої лінії надають поради та застереження щодо пошуків роботи за кордоном, а також допомагають людям, які зазнали експлуатації за кордоном.

Дуже важливим є відкриття Представництвом Міжнародної організації з міграції в Україні у співпраці з громадськими організаціями та урядом України за фінансової підтримки

Європейського Союзу центрів консультування мігрантів в Києві, Львові, Харкові, Тернополі та Одесі.

Метою їх діяльності є надання точної інформації про реалії та потенційні ризики, що можуть очікувати трудових мігрантів за межами України, а також про те, чим загрожує незаконний виїзд та перебування в інших країнах. Працівники Центрів консультування мігрантів інформують клієнтів про права робітників за кордоном, законні шляхи міграції, отримання віз, небезпеку незаконної міграції до зарубіжних країн, а також попереджають про проблему торгівлі людьми.

Як показує аналіз практики завдяки діяльність МОМ було досягнуто і покращено:

а) в сфері сприяння органам влади у кримінальному переслідуванні торгівців людьми:

співпраця з Департаментом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, МВС України;

участь у створенні міжвідомчої координаційної групи з питань торгівлі людьми;

проведення тренінгів та регіональних конференцій для працівників правоохоронних органів, видання довідково-методичних видань правоохоронної тематики;

участь урядовців в візитах до країн Європи з метою обміну досвідом і розвитку контактів з колегами;

надання технічної підтримки органам правопорядку;

забезпечення реалізації проектів співпраці між МВС України та поліцейськими відомствами країн призначення на протидію міжнародному трафіку.

б) в сфері захисту і реінтеграції:

створено національну мережу неурядових організацій-партнерів, проведено навчання їх працівників щодо надання реінтеграційної допомоги;

створено мережу реабілітаційних центрів, якими на постійній основі надається допомога постраждалим від торгівлі людьми;

проводяться тренінги для працівників неурядових організацій, з метою підтримки і збільшення їх можливостей для роботи;

жертвам торгівлі людьми надається юридична допомога, все більше з них погоджуються на співпрацю з правоохоронними органами України і дають добровільні свідчення в суді [4].

Особливе місце у протидії торгівлі людьми відводиться діяльності ОБСЄ на напрямку протидії міжнародному трафіку який здійснюється на підставі «Плану дій по боротьбі з торгівлею людьми, затвердженому 55 закордонними міністрами на Маастрихтській Раді Міністрів у грудні 2003 року». Зазначений документ має на меті забезпечити країни-учасниці Організації необхідним інструментарієм, що сприятиме виконанню ними функцій з ліквідації каналів вербування та переміщення осіб за кордон з метою експлуатації.

План дій запроваджує всебічний підхід до проблеми та передбачає низку заходів з протидії цій сучасній формі рабства на національному та міжнародному рівнях у сферах виявлення та припинення кримінальних правопорушень цієї спрямованості.

Зокрема дії по боротьбі з торгівлею людьми охоплює низку зобов'язань та рекомендацій для реалізації на національному рівні:

- впровадження національних механізмів переадресації постраждалих;

- призначення національних координаторів та доповідачів;

- розробка національних планів та програм протидії міжнародному трафіку;

- передбачення національним законодавством кримінальної відповідальності за торгівлю людьми;

- забезпечення захисту та надання притулку жертвам;

- забезпечення створення спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів з протидії торгівлі людьми як у країнах походження, так і в країнах призначення.

Слід зазначити що, реалізація Плану дій по боротьбі з торгівлею людьми в Україні здійснюється через Офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні, який надає допомогу уряду України у впровадженні національної стратегії боротьби з торгівлею людьми на політичному рівні, у сфері попередження, активізації переслідування та криміналізації цього кримінального правопорушення, надання допомоги постраждалим та дослідження проблеми торгівлі людьми [7].

Надаючи підтримку зусиллям України у попередженні цих грубих порушень прав людини, Офіс Координатора проєктів ОБСЄ в Україні проводить ряд заходів для підвищення рівня обізнаності та розуміння ризиків і наслідків торгівлі людьми серед працівників органів державної влади, потенційних жертв торгівлі людьми та неурядових організацій. З цією метою у посольствах та консульствах іноземних держав в Україні розповсюджуються інформаційно-довідкові матеріали із зазначених питань, впроваджуються проєкти, надається підтримка неурядовим організаціям у роботі „гарячих ліній”, їх працівники разом з представниками державних установ та засобів масової інформації залучаються до участі у відповідних тренінгах.

Крім того, Офіс активно сприяє органам державної влади України у формуванні національного законодавства та урядових програм з протидії торгівлі людьми.

З метою підвищення професіоналізму та результативності оперативних підрозділів на даному напрямку оперативно-службової діяльності Офіс надає технічну допомогу та організовує, у співпраці з українськими партнерами, регулярні тренінги та семінари, робочі зустрічі з представниками поліцейських відомств іноземних держав з метою обміну позитивним досвідом та налагодження взаємодії. Офіс також активно співпрацює з МВС України на напрямку фінансування перекладів клопотань про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях та матеріалів, що надходять за результатами їх виконання з-за кордону [8].

Як свідчить аналіз практики, у протидії торгівлі людьми особливе місце окрім вищеперерахованих організацій відводиться Міжнародному жіночому правозахисному центру «Ла Страда – Україна» метою створення якого було запобігання торгівлі жінками та дітьми в країнах Центральної та Східної Європи”, а започаткований він був в 1995 році громадськими організаціями Польщі, Чехії та Нідерландів. У 1997 році до неї приєдналися подібні організації Болгарії та України, а в 2000 – Білорусі, Боснії та Герцеговини, Македонії та Молдови.

Одним з напрямів роботи Центру є інформаційна діяльність, що полягає у:

- співпраці із засобами масової інформації;
- підготовці та проведенні інформаційних кампаній;

створенні та розповсюдженні соціальної реклами;
підготовці, розміщенні та систематичному оновленні інформації з проблеми торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, ліквідації всіх форм дискримінації та насильства у суспільстві, сприяння дотриманню прав людини, гендерної рівності та захисту прав дітей на сайті Центру;

систематичній електронній розсилці новин щодо проблеми торгівлі людьми;

підготовці та розсилці електронних інформаційних бюлетенів.

«Ла Страда – Україна» активно сприяє розробці наукових та методичних матеріалів, спрямованих на забезпечення діяльності державних установ та громадських організацій у сфері протидії торгівлі людьми.

Важливим напрямком роботи Центру є, зокрема, «лобіювання», що включає в себе:

проведення досліджень з проблем торгівлі людьми, сексуальної експлуатації дітей, насильства, дискримінації в суспільстві тощо;

участь у розробці міжнародних стандартів боротьби з торгівлею людьми (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію) та їх імплементації у національне законодавство [6];

робота із законопроектами та програмними документами державного управління.

Центр також проводить навчально-профілактичну роботу, яка знаходить свій прояв у:

веденні просвітницької діяльності серед молоді;

проведенні тренінгів, семінарів, круглих столів, конференцій для фахівців;

підготовці, виданні та розповсюдженні інформаційно-довідкових, навчально-методичних та наукових матеріалів;

співробітництві з урядовими та неурядовими організаціями в Україні і за кордоном, міжнародними організаціями з метою формування спільних стратегій превентивної роботи в напрямі протидії торгівлі людьми та ліквідації всіх форм дискримінації у суспільстві.

Соціальна допомога постраждалим від торгівлі людьми є важливою сферою роботи Центру. Вона виявляється, насамперед, у:

організації та наданні допомоги постраждалим від торгівлі людьми, сексуальної експлуатації та насильства (медична, психологічна, юридична допомога, надання тимчасового притулку, соціальний супровід, переадресація та ін.), а також членам їх родин;

сприяння у пошуку українських громадян, які зникли за кордоном, та поверненні їх в Україну;

співпраці з дипломатичними представництвами зарубіжних держав в Україні та консульськими установами України за кордоном з метою надання допомоги постраждалим;

робота з укріплення мереж фахівців міжнародних, урядових та неурядових організацій з метою надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми, підготовка відповідних методичних матеріалів;

видання та розповсюдження інформаційних матеріалів для осіб, які постраждали від торгівлі людьми та насильства.

Центр також забезпечує роботу національної «гарячої лінії» з питань запобігання торгівлі людьми (8 800 500 22 50), залучаючи до співпраці у цьому напрямку не тільки працівників «Ла Страда – Україна», але і фахівців Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ тощо.

Отже, з метою реалізації положень даної програми щодо запобігання торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, ліквідації всіх форм дискримінації та насильства у суспільстві, сприяння дотриманню прав людини, гендерної рівності та захисту прав дітей, з 1997 року в Україні активно працює Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна».

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що, взаємодія оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями у протидії злочинам пов'язаних із торгівлею людьми є діяльність різних не підпорядкованих друг другу суб'єктів, що фіксує як обмін інформацією, так і організацію спільних дій, тобто комунікація організується в ході спільної діяльності, «з приводу» її.

Отже, процес взаємодії оперативних підрозділів з міжнародними та громадськими організаціями, є процес складний, багатогранний і безперервний.

Він охоплює собою майже всі сфери діяльності оперативних підрозділів, міжнародних та громадських організацій однак не завжди взаємодії приділяється належна увага.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України в напрямку протидії торгівлі людьми : [навч.-довідк. посіб.] / Гаврилюк В. І., Дубина В. І. та ін. – К. : Цифра, 2007. – 171 с.

2. Взаємодії підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю з правоохоронними та іншими державними органами в процесі протидії злочинам у сфері економіки : [наук.-практ. посіб.] / Василичук В. І., Сливенко В. Р., Топчій В. В. та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : ДП «Розвиток», 2012. – 160 с.

3. Інтерактивний курс (навчальний модуль) з навчання представників правоохоронних органів з питань виявлення та розслідування кримінальних проваджень, порушених за статтею 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» / Андрієнко М. І., Дубина В. І., Василичук В. І. та ін. – К. : МВС України, 2014. – 123 с.

4. Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iom.org.ua/ua/>.

5. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/osce>.

6. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.la-strada.org.ua/>.

7. Координатор проектів ОБСЄ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/uk/ukraine>.

8. Справочное руководство ОБСЕ по обучению полиции: Торговля людьми Серия публикаций ДТУ/ОСВПД. – Т. 12. – 209 с.

9. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листоп. 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_791.